

N:o 49.

Ank. till Riksd. kansli den 20 april 1903, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående ändring af gällande bestämmelser om bötesstraffet.

Uti en inom Andra Kammaren afgifven, till behandling af lagutskottet hänvisad motion, n:o 4, har herr *G. Kronlund* anfört följande:

»Af i vår strafflag förekommande allmänna straffarter är bötesstraffet betecknad såsom det lindrigaste och sålunda endast tillämpligt å de fall, där frihetsstraff icke för förseelsens ringhet bör förekomma.

Bötesstraffet är i olikhet med frihetsstraffet, som riktas mot den dömdes person, hans kroppsliga integritet, i stället afsedt att träffa hans egendom och utgör sålunda ett förmögenhetsstraff.

Vill man vid tillämpandet af detta straff fasthålla vid principen af likhet inför lagen, synes mig, att våra nuvarande bestämmelser i detta afseende föga äro ägnade att tillgodose denna princip.

Vid bötesstraffet borde det naturligtvis tillses, att detta lika effektivt träffar den ene och den andre, den ekonomiskt bättre situerade och den i detta afseende vanlottade; ingalunda kan man sägas hafva tillämpat likheten inför lagen, om två personer för samma förseelse, t. ex. våldsamt motstånd vid offentlig förrättning, ådömas 50 kronors böter, och därvid tillika inträffar, att den ene af dessa personer har 5,000 kronors årlig inkomst och den andre endast 500 kronor.

Med våra gällande bestämmelser blir bötesstraffet för den fattige och mindre bemedlade ett förklädt frihetsstraff, i det att fängelsestraffet inträder såsom förvandlingsstraff i de uteblifna böternas ställe, då däremot bötesstraffet under i öfrigt likartade förhållanden för den

burgne samhällsmedlemmen, som däraf drabbas, blir af föga eller ingen effekt.

Då ju förvandlingsstraffet för böter inträder både för den, som icke *kan*, som för den, som icke *vill* betala böterna, får bötesbestämmelserna i vår lag en förhatlig bismak af klasslagstiftning, något, som naturligtvis måste vara främmande för hela vår rättsåskådning.

Vill man därför undvika skenet af en dylik klasslagstiftning och det motbudande samt rättsmedvetandet sårande uti att mot den till böter dömd, som saknar förmåga att gälda dessa, tillämpa det svårare förvandlingsstraffet fängelse, och tillika tillse, att bötesstraffet lika effektivt drabbar personer under olika förmögenhetsvillkor, synes mig, att man bör reformera gällande bestämmelser i detta afseende därhän, att böterna afpassas efter den dömdes betalningsförmåga och att, äfven om man icke anser sig kunna af praktiska hänsyn helt och hållet afskaffa förvandlingsstraffet, man dock söker i möjligaste måtto inskränka antalet af dem, som däraf träffas.

I sistnämnda afseende har redan strafflagskommittén föreslagit bestämmelser, som äro ägnade att leda till målet, nämligen därom, att den bötfälde äger rätt åtnjuta anstånd med betalningen af böterna och erlægga dessa å vissa betalningsterminer.

Hvad hufvudfrågan beträffar, nämligen bötesstraffets reformering i den af mig först angifna riktning, har ännu intet hos oss åtgjorts.

Denna fråga har emellertid i våra grannländer och för öfrigt flera andra europeiska länder sedan länge varit aktuell och delvis bragts till sin lösning.

Sälunda stadgar danska strafflagen en rätt vidsträckt latitud för bötesstraffets utmätande från 2 kronor till 4,000 kronor samt att vid bötesbeloppens bestämmande särskild hänsyn skall tagas till den dömdes förmögenhetsförhållanden. Den nya norska strafflagen af den 22 maj 1902, som träder i kraft den 1 januari 1904, uppställer en ännu vidsträcktare latitud för samma straff, nämligen för »förseelser» från 1 krona till 5,000 kronor och för »förbrytelser» från 3 kronor till 10,000 kronor, samt innehåller i fråga om bötesbeloppens bestämmande ungefär enahanda stadganden som danska strafflagen.

Man har emellertid inom lagstiftningsarbetet på detta område velat gå ännu längre och sökt göra gällande den åsikten, att de nu i de flesta europeiska länders strafflagar förefintliga bestämmelser om penningböter, inom fasta latituder, borde ersättas med stadganden om bötesstraffens beräkning efter den dömdes dagsinkomst för viss tid inom angifna gränser, hvarigenom man i möjligaste måtto skulle kunna afpassa böterna efter den ekonomiska förmågan hos den brottslige och

tillika undgå den formella oegentligheten, att två personer för samma förseelse exempelvis våldsamt motstånd vid offentlig förrättning under i öfrigt likartade omständigheter blott på grund af deras olika förmögenhetsförhållanden dömas till respektive 25 och 250 kronors böter.

En dylik åsikt har i viss mån fått sitt uttryck i den portugisiska strafflagen, som stadgar, att böter icke skola öfverstiga 3 års inkomster, och i det af kommitterade utarbetade förslaget till norsk strafflag, i hvilket förslag, som låg till grund för den sedermera antagna strafflagen af den 22 maj 1902, funnos intagna bestämmelser därom, att böter för »förbrytelser» icke finge sättas under den dömdes antagliga inkomst för 2 dagar och icke öfver hans inkomster för 5 månader samt att böterna för »förseelser» icke skulle understiga inkomsterna för en half dag och icke öfverstiga dessa för en och en half månad.

Dessa bestämmelser inflöto icke i den sedermera antagna norska strafflagen.

Man har gentemot dylika bestämmelser framhållit, att dessa skulle föranleda till, att man vid utmätandet af bötesstraffet toge en alltför ensidig hänsyn till den brottsliges förmögenhetsförhållanden, vidare att inkomsten ingalunda vore någon tillförlitlig måttstock å den brottsliges ekonomiska förhållanden och förmåga att bära böterna, i det att stora skulder, en stor familj m. m. kunna i väsentlig grad inverka på den dömdes ekonomiska bärkraft i detta afseende. Slutligen har anmärkts, att bestämmelserna i fråga förutsätta ingående undersökningar om den dömdes ekonomiska ställning, som i många fall skulle onödigtvis bidra till att förlänga ett måls handläggning och fördröja dess afgörande utan att dessa undersökningar skulle medföra något säkert resultat.

Vid en reformering af bötesstraffet i vårt land torde man utan alltför stora rubbningar i gällande lag kunna införa den grundsats, man i detta afseende måste uppställa för att tillmötesgå rättvisans kraf, nämligen att bötesstraffet bör blifva, hvad det afsetts att vara, ett förmögenhetsstraff och så anordnas, att det såsom sådant kan verkställas, att böterna sålunda afpassas efter den brottsliges ekonomiska förmåga, efter hans förmåga att *kunna* betala böterna och därigenom lika verkamt träffar den burgna klassen som den mindre bemedlade, på samma gång som sålunda endast den, som icke *vill* betala böterna, drabbas af förvandlingsstraffet.

Förnämsta hindret för tillämpandet af en dylik princip i vår strafflag torde väl vara att finna i de snäva latituder för bötestraffets utmätande. Dessa latituder äro i vanliga fall från 5 kronor till 500

kronor, och endast undantagsvis stegras maximum till 1,000 kronor. Inom dessa trånga gränser gifves ej tillfälle för våra domstolar att, under nödigt aktgifvande på en brottslig handlings skiftande karaktär och däraf följande mer eller mindre straffvärdhet, äfven taga nödig hänsyn till ofvannämnda grundsats vid straffets utmätande. Detta kräver med nödvändighet ojämförligt större bötesstraffslatituder än våra nu befintliga.

Men äfven med vidgade böteslatituder blefve tvifvelsutän tillämpningen af nämnda grundsats en from önskan, såvidt ej i lagen stadgades en uttrycklig föreskrift därom, att vid bötesstraffets utmätande tillbörlig hänsyn borde tagas till den brottsliges förmögenhetsförhållanden eller ungefärliga inkomster. Utan att genom detaljerade bestämmelser af den art jag förut framhållit drifva domstolarne att vid straffets utmätande taga en alltför ensidig hänsyn till förmögenhetsvillkoren hos den brottslige, inskröpdes dock genom en dylik föreskrift hos domstolarne skyldigheten att taga tillbörlig hänsyn till dessa förhållanden.

Att en sådan reform är ett önskemål äfven i vårt land, därom vittna många uttalanden af sakkunnige. Senast vid nordiska juristmötet i Köpenhamn 1902 års sommar bragtes denna fråga på tal under en diskussion om skärpt frihetsstraff såsom förvandlingsstraff för böter.

Referenten i detta ämne, hofrättsassessor Gullstrand, som tillika varit ledamot i svenska strafflagskommittén, yttrar på tal om bötesstraffet följande:

»Till fullo har i Sverige insetts olämpligheten af rådande förhållanden med afseende å förvandlingsstraffets användning, och år 1898 har den svenska Riksdagen i skrifvelse till Konungen hemställt, huruvida icke ändrade lagbestämmelser i ämnet erfordrades. Innehållet af denna skrifvelse utvisar icke, att Riksdagen afsett sådana ändringar beträffande bötesstraffet som exempelvis medgifvande af anstånd med böters betalning, afbetalning af böter terminsvis eller eljest eller böters aftjänande genom arbete, utan synes Riksdagen hafva ansett, att skärpning af förvandlingsstraffet dessförutan kunde lämpligen ifrågakomma. I anledning af denna Riksdagens skrifvelse tillsatte den svenska regeringen på våren 1900 en kommitté för att bland annat upprätta förslag om skärpning af förvandlingsstraffen, men utan uppdrag att föreslå omorganisation af bötesstraffet. Utan tvifvel lär en fullständig omdaning af bötesstraffet hafva för regeringen framstått såsom ett oundgängligt villkor för en tillfredsställande anordning af förvandlingsstraffet, men då kommittéuppdraget varit af den beskaffenhet, som nyss nämnts, lär det icke väcka förvåning, att kommittén, enligt min mening,

ej kunnat ernå ett så tillfredsställande resultat, som varit önskligt. Att de reformer, hvaraf bötesstraffet i Sverige är i behof och bland hvilka den utan jämförelse viktigaste torde åstadkommas genom lagbestämelse om böternas afpassande efter den brottsliges betalningsförmåga, har kommittén, hvilken innevarande år avslutat sitt arbete, föreslagit allenast medgifvande af rätt till betalning å böter och uppskof med böters erläggande.»

Då frågan om reformer i förvandlingsstraffen står i intim förening med reformerna i bötesstraffet och förstnämnda fråga redan genom Riksdagens skrivelse år 1898, föranledd af motioner af mig inom denna kammare och herr Leman inom medkammaren, redan är föremål för Kungl. Maj:ts pröfning, är att hoppas, att båda dessa frågor, därest min framställning vinner Riksdagens bifall, komma att hos Kungl. Maj:t underkastas en gemensam granskning och behandling.

Jag vågar därför vördsamt hemställa, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande i hvad mån gällande bestämmelser om bötesstraffet lämpligen böra ändras i syfte, att detsamma må kunna så vidt möjligt är afpassas efter den brottsliges betalningsförmåga, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en utredning i ämnet kan gifva anledning.»

I likhet med motionären finner utskottet mycket önskvärdt, att grunderna för ådömande och utkräfvande af bötesstraff bestämmas så, att detta straff må utgöra ett på en gång kraftigt och rättvist verkande medel mot de förseelser, vid hvilka detsamma förekommer.

Motionären har mot de nuvarande stadgandena i ämnet framställt anmärkningar hufvudsakligen i två olika hänseenden, nämligen dels att de skulle utgöra hinder för böternas utsättande till sådana belopp, att de med tillräcklig styrka träffade personer i god förmögenhetsställning, dels att å andra sidan bötesstraffet för den fattige eller mindre bemedlade ofta innebure ett förklädt frihetsstraff och alltså verkade med alltför stor stränghet.

För afhjälpan af dessa missförhållanden har motionären bland annat föreslagit meddelande af uttryckligt stadgande, att vid bötesstraffets utmätande tillbörlig hänsyn borde tagas till den brottsliges förmögenhetsförhållanden eller ungefärliga inkomster.

Såsom motionären omförmält, har på en del håll varit ifrågasatt,

att bötesstraffet skulle inom vissa gränser direkt afpassas efter den brottsliga inkomsten för dag eller längre tid. Mot en sådan anordning göra sig emellertid viktiga betänkligheter gällande, och så vidt utskottet har sig bekant samt i motionen angifvits, har densamma ej håller blifvit genomförd i mera än ett lands lagstiftning.

Deremot finnas i några främmande strafflagar mindre långt gående stadganden i samma syfte, sålunda exempelvis i den nya norska strafflagen af den 22 maj 1902, där det föreskrifvits, att vid bötesstraffets bestämmande skall tagas särskild hänsyn till den dömdes förmögenhetsförhållanden och antagliga betalningsförmåga. Äfven i de moderna strafflagarna är det dock icke någon allmän regel, att ett dylikt stadgande förekommer.

Utskottet för sin del anser detsamma hvarken behöfligt eller lämpligt. Vid straffmätningen bör uppmärksamhet egnas åt allt, som är af betydelse för bedömande af den tilltalades brottslighet och beskaffenheten af det straff, som kan erfordras för att utöfva åsyftad inverkan på den brottsliga viljan, och lika väl som den tilltalades personliga förhållanden i öfrigt, hans bildningsgrad, föregående vandel o. d., härvid blifva föremål för beaktande, kan och bör utan särskildt stadgande hänsyn tagas till hans förmögenhetsställning, i den mån densamma är för rätten känd och medför, att ett högre eller lägre straffmått är erforderligt och rättvist. I praxis förekommer också utan tvifvel ofta, att den tilltalades ekonomiska förhållanden utöfva inflytande vid bestämmande af bötesbeloppet. Några föreskrifter i afseende å de allmänna grunder, efter hvilka straffet skall utsättas inom strafflatituden, ansågos vid strafflagens antagande icke böra inflyta i densamma. Om man nu skulle göra undantag i fråga om förmögenhetsförhållandenas betydelse för utmätningen af bötesstraffet, är det att befara, att förmögenheten, såsom den enda i lagen angifna allmänna grunden för straffets bestämmande inom latituden, komme att betraktas såsom den omständighet, vid hvilken man företrädesvis hade att fästa uppmärksamhet, och alltså i jemförelse med andra förhållanden af minst liknande vikt finge större inverkan, än som vore tillbörligt och riktigt. Skulle domstolarne vid utmätande af bötesstraff vara skyldiga att städs taga hänsyn till den tilltalades förmögenhetsställning, vore det dessutom ofta behöfligt att anställa efterforskningar för att om densamma vinna en såvidt möjligt säker och noggrann kännedom. Häraf skulle lätt blifva en följd, att afgörandet af målen fördröjdes och desamma medförde ökade kostnader, hvilket vore särskildt olämpligt i fråga om polismål och andra ordningsmål af enkel beskaffenhet, vid

hvilka bötesstraff vanligast förekommer. Den ledning för straffmätningen, som sålunda erhöles, skulle i allt fall mången gång blifva af tvivelaktigt värde på grund af de svårigheter, som äro förbundna med tillförlitligt bedömande af en persons ekonomiska villkor.

Motionärens förslag om höjning af latituderna för bötesstraffet är enligt utskottets uppfattning i och för sig mera beaktansvärdt. Äfven utskottet anser nemligen, att vid flere bland de förseelser, där bötesstraff förekommer, högsta gränsen för detsamma är satt alltför lågt, för att man, särskildt vid upprepade förseelser, skulle kunna inskrida så kraftigt, som vore önskvärdt. Detta förhållande var till någon del föremål för uppmärksamhet jämväl af nästlidet års Riksdag, som i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhöll om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till sådan ändring i 18 kap. 15 § strafflagen, att högre bötesstraff än det nu stadgade måtte kunna ådömas för fylleriförseelse. En förhöjning af vissa böteslatituder synes sålunda utskottet lämplig, och måhända kan äfven en förhöjning i större omfattning, afseende såväl de särskilda böteslatituderna som den allmänna latituden i 2 kap. 8 § strafflagen, förtjäna att komma under öfvervägande. Redan det förhållandet, att penningvärdet icke oväsentligt fallit efter tiden för strafflagens tillkomst, talar oförnekligen härför. Denna fråga är emellertid ganska vidtutseende. Vår strafflag känner icke, såsom exempelvis den norska, någon allmän indelning af straffbara handlingar i olika klasser, bestämda efter rättskränkningarnas svårare eller lindrigare beskaffenhet, och häraf har blifvit en följd, att, medan den norska lagen kunnat inskränka sig till att föreskrifva *en* böteslatitud för s. k. förbrytelser eller gröfre rättskränkingar och *en annan* för s. k. förselser eller mindre rättskränkingar samt i hvarje fall endera af dessa latituder är tillämplig, vår straffrätt däremot utom den allmänna böteslatituden har en mängd särskilda, om hvilka bestämmelser finnas dels i olika lagrum i strafflagen, dels i andra författningar. En revision af böteslatituderna förutsätter alltså ett lagstiftningsarbete af icke obetydligt omfång. Huruvida tillräckliga skäl förefinnas att för närvarande påkalla en sådan åtgärd, utgör en fråga, som icke låter sig besvara på grundvalen af föreliggande motion. Motionärens förslag i denna del är för öfrigt af honom ställdt i nära samband med hans framställning om uttrycklig bestämmelse rörande bötesbeloppets afpassande efter den brottsliges ekonomiska villkor, och detta förhållande utgör en ytterligare anledning, hvarför förslaget synes utskottet icke böra vinna Riksdagens bifall.

Vidkommande åter hvad motionären anfört om den hårdhet mot de mindre bemedlade, som kan ligga i den nuvarande tillämpningen af bötes-

straffet, är det icke alldeles tydligt, hvad motionären härmed åsyftat. Det af honom omnämnda önskemålet, att inga andra än de, som icke vilja betala ådömda böter, skulle drabbas af förvandlingsstraff, kan icke gerna fullständigt vinnas, utan att staten efterskänker böter, hvilka trots god vilja icke kunna af den skyldige gäldas. Någon bestämmelse i denna riktning kan emellertid utskottet icke tillstyrka. Icke heller anser utskottet lämpligt, att latituden för bötesstraffet i strafflagen sänkes under den för närvarande stadgade lägsta gränsen af fem kronor. Böter af mindre belopp än detta synas nämligen utskottet icke kunna utgöra ett tillräckligt straffmätt för rättskränkingar, hvilka ansetts vara af den betydelse, att de bort upptagas i strafflagen.

På sålunda angifna skäl hemställer utskottet,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 april 1903.

På lagutskottets vägnar:

T. ZETTERSTRAND.

Reservationer:

af herr *Zetterstrand*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ändrade stadganden angående bötesstraff, gående ut därpå, att strafflatituderna höjas samt att vid bestämmande af bötesbelopp särskild hänsyn skall tagas jämväl till den brottsliges förmögenhetsförhållanden;

af herr *Styrlander*, som instämt med herr *Zetterstrand*; samt af herr *Pettersson*, hvilken anförde:

»Bland de olika straffarter, som kunna användas vid bestraffande af lindrigare förbrytelser, intager bötesstraffet på grund af sin lämplighet

ett synnerligen framstående rum. Det riktar sig mot brottslingens förmögenhet och är därigenom ägnadt att tillfoga honom ett kännbart lidande. Det är fritt från de vanärande och korrumpierande inverkingar, som kunna åtfölja frihetsstraffen. Och framför allt: det kan graderas snart sagdt i oändlighet samt därigenom afpassas efter olika brottslighet.

Det sätt, hvarpå bötesstraffet i vår strafflag är anordnad, utgör emellertid ett bestämt hinder för att dess förnämsta egenskap, dess smidighet, skall kunna tillgodogöras. Bötesstraffet träffar nämligen personer i olika förmögenhetsställning mycket olika. Samma bötesbelopp, ådömdt en fattig och en rik, kan innebära ett kännbart straff för den förre, men näppeligen för den senare nota bene då straffet måste bestämmas inom de hos oss gällande latituderna. Bötesstraffet enligt vår strafflag uppfyller således icke den första fordran, man ställer på ett straff, nämligen att det, så vidt möjligt, bör drabba alla lika. Att ett sådant förhållande är ägnadt att rubba den allmänna tilliten till den bestående rättsordningen, synes ovedersägligt, och en reform af bötesstraffet i den riktning motionären föreslagit är därför enligt min mening i högsta grad påkallad af behovet.

Äfven om det är riktigt, såsom utskottet säger, att i praxis den tilltalades ekonomiska förhållanden ofta öfva inflytande vid bestämmande af bötesbeloppet, så är detta dock förvisso ej förhållandet i alla eller ens de flesta fall. Ett sådant inflytande i tillbörlig grad kunna dessa förhållanden enligt mitt förmenande erhålla endast, om i strafflagen uttryckligen föreskrifves, att bötesstraffet skall, så vidt det låter sig göra, afpassas efter den brottsliges betalningsförmåga, naturligtvis utan att därigenom tillämpligheten af de allmänna straffskärpnings- och straffminskningsgrunderna får anses utesluten.

Den omständigheten, att en dylik lagändring förutsätter ett lagstiftningsarbete af icke obetydligt omfång, särskildt med hänsyn till erforderlig revision af böteslatituderna, bör icke få utgöra något hinder för reformen, för så vidt denna måste anses vara påkallad af skyldig omsorg om en viktig rättsprincip.

Lika litet afseende torde böra tillmätas den invändningen, att ett antagande af motionärens förslag skulle föranleda, att afgörandet af målen komme att fördröjas och medföra ökade kostnader; ty äfven om rättsskipningens snabbhet och billighet äro beaktansvärda fördelar, så får dock icke själfva rättvisan i någon mån för dem uppoffras.

Sant är visserligen, att äfven om strafflagen omarbetas i ifrågasvarande syfte, det i många fall, äfven med den mest grundliga och

samvetsgranna utredning, torde komma att visa sig omöjligt att erhålla en fullt exakt uppskattning af den tilltalades ekonomiska villkor och att man således i alla händelser ej alltid kan erhålla tillräcklig ledning för en rättvis straffmätning. Men den omständigheten, att man i fråga om bötesstraff liksom i fråga om andra straff ej kan träffa det absolut rätta, bör enligt min tanke icke afskräcka från försöket att närma sig detsamma.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag,

att Riksdagen måtte, med bifall till motionen, i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, i hvad mån gällande bestämmelser om bötesstraffet lämpligen böra ändras i syfte att detsamma må kunna, så vidt möjligt är, afpassas efter den brottsliges betalningsförmåga, dock utan att tillämpligheten af de allmänna straffskärpnings- och straffminskningsgrunderna härigenom utslutes, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvar till en utredning i ämnet kan gifva anledning.»

Herrar *Lindhagen*, *F. Andersson* och *A. Olsson* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.